

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

Методичні рекомендації
до виконання комплексної курсової роботи
для студентів спеціальності 232 "Соціальне забезпечення"
першого (бакалаврського) рівня

Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2022

УДК 378:364(072)

М54

Укладачі: О. В. Ачкасова
Ю. В. Сотнікова

Затверджено на засіданні кафедри соціальної економіки.
Протокол № 1 від 27.08.2021 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Методичні рекомендації до виконання комплексної курсової М54 роботи для студентів спеціальності 232 "Соціальне забезпечення" першого (бакалаврського) рівня [Електронний ресурс] / уклад. О. В. Ачкасова, Ю. В. Сотнікова. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2022. – 49 с.

Наведено методичні рекомендації щодо розроблення комплексного курсового проєкту, зміст і рекомендації до виконання окремих розділів та підрозділів, оформлення проєкту.

Рекомендовано для студентів спеціальності 232 "Соціальне забезпечення" першого (бакалаврського) рівня.

УДК 378:364(072)

© Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця, 2022

Вступ

Методичні рекомендації призначено для студентів, що навчаються за спеціальністю 232 "Соціальне забезпечення", і містять методичні та організаційні питання розроблення комплексного курсового проєкту, який охоплює комплекс таких навчальних дисциплін:

"Теорія соціальної роботи";

"Основи соціальної політики";

"Право соціального забезпечення";

"Соціальне підприємництво";

"Основи наукових досліджень соціальних проблем".

Мета методичних рекомендацій – надати методичну допомогу студентам у дослідженні теоретичних аспектів і аналізі питань з розроблення практичних рекомендацій стосовно вирішення конкретних соціальних проблем на мезо- або макроекономічному рівні.

Методичні рекомендації ознайомлять студентів з тематикою комплексного курсового проєктування, з вимогами, пропонованими до комплексного курсового проєкту, до його змісту й оформлення, з організацією роботи над проєктом.

Основні компетентності, які можна розвинути завдяки курсовому проєктуванню:

ЗК9 – здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;

ЗК10 – уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми;

СК1 – здатність аналізувати суспільні процеси пов'язані з соціальним розвитком держави.

Результати навчання:

РН 18. Використовувати відповідні наукові дослідження та застосовувати дослідницькі професійні навички у ході надання соціальної допомоги.

1. Завдання курсового проєктування

Курсове проєктування є завершальним етапом вивчення циклу дисциплін професійного спрямування. Робота над комплексним курсовим проєктом сприяє систематизації, поглибленню та закріпленню знань, отриманих студентами під час вивчення навчальних дисциплін: "Теорія соціальної роботи", "Основи соціальної політики", "Право соціального забезпечення", "Соціальне підприємництво", "Основи наукових досліджень соціальних проблем".

У процесі курсового проєктування студентами будуть розвинуті навички практичного застосування отриманих знань і здобуті компетенції з аналізу та розроблення рекомендацій щодо вирішення найбільш актуальних і суттєвих проблем вітчизняного суспільства. При цьому студент має показати вміння користуватися спеціальною літературою, довідниками, інтернет-виданнями.

Основними завданнями курсового проєктування є:

розвиток і закріплення теоретичних знань з управління соціальною сферою та практичних навичок аналізу соціальних процесів;

поглиблення здатності самостійного пошуку, оброблення та аналізу інформації;

закріплення навичок роботи з законодавчими та нормативними матеріалами, навичок проведення бібліографічного пошуку щодо конкретної проблеми, критичного аналізу наукової літератури, практичного застосування комп'ютерної техніки;

розвиток здатності досліджувати проблеми у сфері соціального забезпечення та формувати рекомендації з підвищення ефективності регулювання соціальної сфери на мезо- та макрорівні.

Робота над комплексним курсовим проєктом певною мірою визначає загальнотеоретичну спеціальну підготовку студента і готує його до виконання більш складного та завершального етапу навчального процесу – дипломного проєктування. Студент має розглядати роботу над комплексним курсовим проєктом як "генеральну репетицію" дипломного проєктування.

2. Організація курсового проєктування

Керівництво курсовим проєктуванням здійснюється викладачами кафедри соціальної економіки, які є одночасно майбутніми керівниками дипломних проєктів тих студентів, які розробляють комплексні курсові проєкти. Якісне виконання комплексного курсового проєкту вимагає чіткої організації роботи студентів з моменту вибору теми проєкту й до його захисту. Студенту надається право вільного вибору теми проєкту з урахуванням його схильності та можливостей найбільш повно застосовувати отримані знання. Тематика комплексних курсових проєктів відповідає сучасним напрямкам розвитку й удосконалення соціальної сфери.

Крім того, необхідно орієнтуватися на інформаційні технології, інструменти і методи, які забезпечують оброблення статистичних даних. Рекомендовану тематику комплексного курсового проєкту наведено в додатку А. Можливе розширення запропонованих тем у межах навчальних дисциплін навчального плану за фахом у зв'язку з постійним розвитком соціальної сфери. Запропоновану студентом тему комплексного курсового проєкту має бути погодженою з керівником проєкту.

Після затвердження вибраної теми студент вивчає літературні джерела та складає попередній план виконання курсового проєкту, обговорює його з керівником. Після обговорення плану з керівником і його уточнення, визначаються терміни проєктування, що регламентують роботу студента над проєктом. У процесі виконання курсового проєкту студент має регулярно відвідувати консультації керівника, подавати йому на перевірку попередні результати виконання курсового проєкту.

Під час роботи над комплексним курсовим проєктом керівник проєкту орієнтує студента на розроблення практичних рекомендацій із використанням сучасних інструментальних засобів та інформаційних технологій. Розроблені практичні рекомендації мають відповідати сучасному рівню розвитку соціальної сфери. Комплексний курсовий проєкт студент має виконувати самостійно. Проєкт, оформлений відповідно до викладених вимог, та підготовлені матеріали для його захисту студент здає на перевірку керівникові за тиждень до терміну захисту.

Захист комплексних курсових проєктів організовується кафедрою соціальної економіки за два тижні до екзаменаційної сесії згідно з графіком, затвердженим завідувачем кафедри. Захист здійснюється із демонстрацією ілюстративного матеріалу до роботи. Під час захисту

студент коротко доповідає про поставлені завдання та одержані результати, відповідає на запитання комісії.

Згідно з навчальним планом за підсумками курсового проектування передбачено диференційований залік. За результатами захисту виставляється оцінка за 100-бальною системою. Відсутність заліку з комплексного курсового проекту, як і будь-яка інша заборгованість за навчальним планом, є підставою для недопущення студента у подальшому до виконання та захисту випускової кваліфікаційної роботи.

3. Структура, зміст і обсяг комплексної курсової роботи

Комплексний курсовий проект складається з пояснювальної записки та графічного матеріалу, підготовленого у вигляді презентаційного матеріалу, який демонструється під час захисту проекту. Основні розділи комплексного курсового проекту наведено у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Основні розділи комплексного курсового проекту

Назва структурних частин роботи	Орієнтований обсяг, с.	Зміст
1	2	3
Титульна сторінка	1	Заповнюється за зразком, що надсилається керівником на електронну пошту студента. На титульній сторінці підпис студента не ставиться. Приклад оформлення титульної сторінки міститься в додатку Б
Зміст	1	Має містити назви розділів, підрозділів і номери сторінок, починаючи з яких вони розміщені. Приклад змісту наведено в додатку В
Вступ	2	Має розкривати: актуальність теми та необхідність її вивчення; мету та завдання курсового проектування; об'єкт і предмет дослідження; методи дослідження; наукові результати; практичне значення одержаних результатів. Детальний опис структурних елементів вступу подано далі

1	2	3
Теоретичний розділ	12 – 15	Розділ 1. Сутність та теоретичні засади ... (відповідно до теми комплексного курсового проектування)
Проектно-рекомендаційний розділ	5 – 8	Розділ 2. Напрями та рекомендації щодо удосконалення ... (відповідно до теми комплексного курсового проектування)
Висновки	1	У висновках необхідно описувати основні результати комплексного курсового проектування
Список використаних джерел	2 – 3	Список має включати джерела та літературу (15 – 20 джерел), використані під час курсового проектування. Не менше 30 % джерел мають бути за останні 5 років. У список літератури за тематикою курсового проекту доцільно включити не менше 3 публікацій викладачів університету та випускаючої кафедри
Додатки	Не більше половини обсягу основного тексту	У додатки слід винести таблиці і рисунки обсягом більше 1 сторінки

Титульна сторінка роботи має містити: найменування закладу вищої освіти, в якому виконана курсова робота, та його підпорядкованість; назву кафедри; тему роботи; дані про автора роботи та керівника; місто, рік.

Зміст містить найменування та номери початкових сторінок вступу, усіх розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Успішне написання курсової роботи здебільшого визначається правильно складеним змістом. Зміст курсової роботи складається студентом самостійно, узгоджується та затверджується керівником роботи. У ході складання змісту, насамперед, має бути визначено приблизне коло питань, які будуть розглянуті в окремих розділах. Основна увага має бути сконцентрована на розгляді проблемних питань. Водночас частини роботи повинні мати логічний взаємозв'язок.

Зміст роботи має відображати її основну ідею, логіку, найбільш важливі напрями та давати можливість розкрити сутність роботи загалом і глибину вивчення студентом матеріалу. Зміст роботи може доповнюватися або уточнюватися студентом у ході її виконання за узгодженням із керівником.

У **вступі** визначається:

актуальність роботи (до 0,5 сторінки);

перелік учених, що займаються обраною темою;

мета та завдання комплексного курсового проекту;

об'єкт і предмет дослідження;

методи дослідження;

наукові результати;

практична значимість.

Однією з основних вимог до науково-дослідних робіт є їхня **актуальність**, тобто важливість, злободенність, необхідність розробки в сучасних умовах. Їхня тематика має відповідати науковій новизні і цим самим сприяти розвитку науки. У ході висвітлення актуальності потрібно визначити сутність проблеми, з чого й випливає актуальність теми. Актуальність базується на необхідності вирішити проблему, що виникла на практиці: потрібно щось зробити (побудувати, вирішити, організувати), але нічим (немає інструментів, технології, методики тощо). Проблема завжди виникає тоді, коли старе знання вже виявило свою неспроможність, а нове ще не набуло розвинутої форми. Отже, проблема в науці – це суперечлива ситуація, яка вимагає свого вирішення. Для з'ясування стану розробки обраної теми складається короткий огляд літератури, з якого можна зробити висновок, що дана тема ще не розкрита (тема розкрита лише частково, або не в тому аспекті), і тому вимагає подальшого розроблення. Розкриваючи актуальність, не слід вдаватися до багатослів'я, або починати її характеристику здалеку. Під час розкриття актуальності теми дослідження слід наголосити на двох основних напрямках:

а) невивченість обраної теми, а тому актуальність дослідження полягає в тому, що певні аспекти обраної теми вивчені не у повній мірі, й означене дослідження спрямоване, щоб закрити цю "білу пляму" в науці;

б) потреба у вирішенні певних практичних завдань на підставі отриманих за допомогою дослідження результатів.

Обов'язковою частиною вступу є *огляд літератури* з теми дослідження, в який включають найбільш цінні, актуальні роботи (10 – 15 джерел). Огляд має бути систематизованим аналізом теоретичної,

методичної та практичної новизни, значущості, переваг і недоліків розглядуваних робіт, які доцільно згрупувати у такий спосіб: роботи, що висвітлюють історію розвитку проблеми, теоретичні роботи, повністю присвячені темі, потім ті, що розкривають тему частково. В огляді не слід наводити повний бібліографічний опис публікацій, що аналізуються, достатньо назвати автора та назву, а поруч у дужках проставити порядковий номер бібліографічного опису цієї роботи у списку літератури. Закінчити огляд треба коротким висновком про міру висвітлення в літературі основних аспектів теми.

Для формулювання *проблеми* обраного дослідження необхідно вивчити наукові розробки з неї. При цьому виокремлюють:

знання, які одержали загальне визнання наукової громадськості та перевірені практикою;

питання, недостатньо розроблені й такі, що вимагають подальшого наукового обґрунтування;

невирішені проблеми в літературних джерелах, запропоновані практикою, або такі, що виникли під час вибору теми магістерської роботи.

Наукові дослідження спрямовані на розширення наявних знань і здобуття нових, на виявлення та обґрунтування законів і закономірностей навколишнього світу. За цільовим призначенням вирізняють фундаментальні й прикладні дослідження.

Фундаментальні дослідження спрямовані на розроблення нових теорій і нових принципів дослідження, мета яких поглибити знання щодо законів природи та суспільства; прикладні – на пошук способів практичного використання наукових знань, здобутих у результаті фундаментальних досліджень. Значна частина економічних досліджень носить прикладний характер.

Для того щоб правильно сформулювати мету прикладного дослідження, необхідно в рамках обраної теми виявити прикладну проблему, яка буде "центром" дослідження.

Проблему формулюють на основі скрупульозного ознайомлення з вітчизняними і зарубіжними публікаціями у вибраному та суміжних наукових напрямках.

Прикладна проблема – це ситуація, яка виникла на практиці та характеризується протиріччями між двома станами: наявним і бажаним.

Наприклад, наявний стан – соціальна проблема в суспільстві, бажаний стан – вирішення заданої соціальної проблеми. Вирішити проблему означає усунути розрив між цими двома станами, наприклад, через запровадження пакету антикризових заходів.

У тому випадку, коли прикладна проблема характеризується достатністю наукового знання для її вирішення, вона є науковим завданням. Але якщо засобів для її вирішення недостатньо, вона стає науковою проблемою.

Отже, наукова проблема – це завдання, для вирішення якого необхідно вийти за рамки вже наявного знання.

Мета наукового дослідження має бути чітко визначеною та передбачати розробку нових концепцій (напрямів), розвитку або вдосконалення наявних підходів, методик вирішення соціальних проблем. Метою роботи може бути, наприклад, розроблення методичних рекомендацій щодо удосконалення певного процесу в соціальній сфері.

Мета досягається шляхом вирішення визначених наукових завдань. Завдання формулюються у формі переліку (вивчити ..., описати ..., визначити ..., дослідити ..., з'ясувати сутність ..., показати ..., узагальнити ..., встановити ..., виявити ..., довести ..., впровадити ..., вивести залежність ..., встановити взаємозв'язок ..., проаналізувати ..., розробити ..., дати рекомендації тощо). Формулювати завдання необхідно якомога ретельніше, оскільки опис їхнього вирішення становить зміст розділів роботи.

Не слід захоплюватися кількістю завдань, які слід вирішити, дуже важливо виділити основні, причому потрібно ставити як прикладні, так і теоретичні завдання (введення та розкриття сутності нових понять, розроблення критеріїв і показників, оцінювання ефективності, умов і шляхів, розроблення методичних рекомендацій тощо). Їх рекомендується виділити порівняно небагато, не більше 4 – 5. Однак обов'язково мають бути виділені три групи завдань. Найчастіше перша із основних груп завдань – історико-діагностична – пов'язана із вивченням історії та сучасного стану проблеми, визначенням або уточненням понять, загальнонаукових основ дослідження; друга – теоретико-моделювальна – з розкриттям структури, сутності того, що вивчається, та способів його перетворення; третя – практично-перетворювальна – з розробленням і використанням методів, прийомів, засобів вирішення виявленої проблеми з розроблення практичних рекомендацій.

Вибудувати вірну систему поставлених завдань означає визначити "маршрут" пошуку, тобто з'ясувати, у якій послідовності досліднику слід вирішувати завдання або розв'язувати поставлену проблему. Побудова означеної системи завдань найчастіше відбувається шляхом з'ясування того, що слід узнати, встановити, щоб досягти поставленої мети.

Мета і завдання дослідження не можуть бути визначені відокремлено від предмета та об'єкта.

Об'єкт дослідження – це процес або явище, що породжує проблемну ситуацію чи вимагає отримання більш детального знання.

Предметом є явище або процес, що знаходиться у межах об'єкта та розглядається як елемент, частина об'єкта дослідження. Інакше кажучи, предмет – це найбільш значущі властивості об'єкта, окремі його аспекти, сегменти чи взаємозв'язки, які підлягають вивченню.

Методи дослідження. Подається перелік використаних методів дослідження для досягнення поставленої в роботі мети. Перерахувати їх треба не відірвано від змісту роботи, а коротко та змістовно визначаючи, що саме досліджувалось тим чи іншим методом.

Усі методи наукових пізнань поділяються на загальні та спеціальні. Загальні методи використовуються протягом усього дослідження, незалежно від галузі знань і особливостей дослідження.

Загальні методи:

група А – емпіричні методи дослідження;

група Б – методи, які використовуються як на емпіричному, так і на теоретичному рівнях дослідження;

група В – теоретичні методи дослідження.

Емпіричні методи переважно застосовуються на етапі збору необхідних даних. Як усі методи збору вони досить прості у виконанні та можуть застосовуватись у будь-яких напрямках.

У наукових дослідженнях застосовується ряд методів, зокрема економіко-статистичних. До цих методів можливо віднести:

методи групування;

графічні методи;

кореляційні методи (парна та багатофакторна кореляція);

метод компонентного аналізу;

ряди динаміки;

методи, які часто виконують (експертне оцінювання, сіткові методи, метод індексний-факторний та ін.);

методи ранжування (кластерний аналіз, метод найменшого квадрату).

Метод групування дозволяє велику кількість спостережень звести до досить невеликої кількості груп, у яких згруповані спостереження за більш яскравими ознаками, а далі на підставі аналізу отриманих груп дослідник робить висновки про весь масив одержаної інформації, а також про особливості кожної групи.

Графічний метод частіше виконують не як самостійний метод, а як метод, який супроводжує, ілюструє, пояснює інші висновки з інших методів.

Кореляційний аналіз дозволяє встановити залежність між ознаками і результативним показником. Кореляційна величина встановлює зв'язок між середніми величинами. Багатофакторна кореляція дозволяє встановити зв'язок між багатьма (декількома) ознаками та між результативним показником, що має загальний або усереднений характер і для свого виявлення потребує масових спостережень великих чисел, що підпадають під дію закону.

Компонентний аналіз дає змогу встановити зв'язок між досліджуваним показником і групою факторів, у які згруповані показники.

Ряди динаміки дозволяють встановити зв'язок між досліджуваним показником і його розвитком.

Коли неможливо або досить важко одержати кількісні значення показників, а також факторів, які на них впливають, в останні роки застосовується метод експертних оцінювань. Цей метод передбачає наявність певної кількості експертів і досить високу їхню кваліфікацію. Кількість експертів має бути непарною. Експерти мають бути оціненими за рядом ознак: стаж роботи; кваліфікація; фаховість; наявність наукового звання та ступеню й ін.

Під час оброблення результатів більшу вагу має той експерт, у якого в сукупності цих привабливих ознак більше. За малої кількості експертів результати найбільше можуть мати суб'єктивний характер, за великої кількості експертів може бути велика помилка та малий показник узгодженості думок експертів.

Наукові результати розроблення теми наукового дослідження мають висвітлювати отриманий результат дослідження, що має властивості наукової новизни. До елементів наукової новизни відносять:

наукове узагальнення та систематизацію досліджуваного матеріалу;
визначення причинно-наслідкових зв'язків, факторів впливу, суттєвих чи базових елементів системи, функцій розвитку;

розроблення категоріального апарату;
типологію (класифікацію) елементів;
визначення концептуальних рішень і шляхів розв'язання проблеми;
встановлення принципів, факторів, передумов, типових рис;
розроблення моделей, механізмів, принципів схем, програм;
підготовку методик тощо.

На етапі обґрунтування теми наукова новизна може бути визначена лише як очікування автором певних результатів.

Практичне значення – це важливий елемент обґрунтування теми дослідження, який підтверджує значущість теоретичних і методичних розробок автора для використання у процесі життєдіяльності людини (у певній визначеній чи різноманітних галузях). Практична значущість досліджень у соціальній сфері визначається, насамперед, впливом отриманих результатів, на якісні показники роботи соціальних установ, фахівців у соціальній сфері, організації соціального середовища і вирішення інших практичних питань. Тут велике значення має актуальність дослідження, необхідність вирішення питання у заданий момент і в конкретних умовах. Основні прикладні результати роботи коротко характеризуються, визначається можлива галузь їхнього впровадження та їхній вплив на проблему, яка при цьому розв'язується. Для обґрунтування можливої практичної значущості дослідницької роботи слід вказати організації чи осіб, які потребують у застосуванні її результатів.

Під час написання *основної частини роботи* необхідно глибоко та всебічно розкрити сутність проблеми.

Основна частина курсової роботи складається з двох розділів, до яких входять підрозділи. У розділах основної частини подають:

огляд літератури за темою та конкретизацію напрямів дослідження;
загальну методику та основні методи дослідження;
відомості про проведене теоретичне дослідження;
аналіз і узагальнення отриманих результатів;

пропозиції щодо удосконалення певного процесу в соціальній сфері.

Розділи курсової роботи мають бути логічно взаємопов'язаними. Так, наприклад, у першому розділі висвітлюють теоретичні основи проблеми, визначають значення конкретного методу, який розглядається, в комплексній системі заходів і методів, що вивчаються. Систематизований теоретичний матеріал і результати проведеного дослідження

мають стати підґрунтям для рекомендацій і висновків, що висвітлюються у третьому розділі.

У розділі 1 розглядаються причини виникнення, етапи дослідження проблеми, систематизуються погляди вітчизняних і закордонних учених, аргументується власна позиція студента відносно понять, проблем, визначень і висновків. Під час викладу теоретичного матеріалу необхідно спиратися на зарубіжний досвід, що дозволяє більш аргументовано довести можливості вирішення проблем. Теоретичні питання викладаються для обґрунтування подальшого дослідження проблеми, що вивчається.

Кількість підрозділів першого розділу роботи повинна бути не менше трьох. Можливий перелік підрозділів першого розділу:

1. Сутність та теоретичні засади

1.1. Етимологія, морфологічний аналіз, сутність ключових понять (підрозділ має містити систематизацію визначень понять, їхній критичний аналіз і формулювання авторських визначень).

1.2. Зарубіжний досвід щодо вирішення проблеми

1.3. Нормативно-правове забезпечення, аналіз нормативних актів за досліджуваною проблематикою.

Перший розділ має містити ґрунтовний критичний аналіз літературних джерел, що дозволяє систематизувати наявні теоретичні доробки з досліджуваної тематики та запропонувати авторські.

Першим етапом виконання будь-якого дослідження є збір матеріалів – цифрових, фактичних, літературних, що в сукупності складають інформаційну базу дослідження. Повнота і якість зібраного матеріалу справляє вирішальний вплив на результати дослідження.

Щоб забезпечити конкретне наукове дослідження інформацією, досліднику необхідно, передусім, на змістовно-теоретичному рівні чітко визначити необхідний обсяг і структуру інформації, встановити її джерела, знайти доступ до наявних інформаційних ресурсів. Інформаційні ресурси – це сукупність інформаційних матеріалів – документів і масивів інформації у формі публікацій, наукових звітів, електронних записів, баз даних і т. п., а також різноманітні пошукові системи, що забезпечують доступ до них.

Під час збору матеріалів для наукового дослідження слід керуватися такими принципами:

матеріали мають збиратися цілеспрямовано, залежно від мети і завдань наукового дослідження;

склад і структура цих матеріалів має відповідати структурі дослідження;

процес збору матеріалів складається з двох стадій: спочатку матеріал накопичується без оцінювання його значення, а потім проводиться фільтрація, або відбір релевантних, істотних, необхідних елементів і виключення зайвих чи дублюючих.

Для науково-дослідницької роботи дуже важливими є літературні джерела. Їхнє вивчення необхідно починати з фундаментальних робіт і рухатися від загального до частинного, від базових положень до більш конкретних. Щодо хронологічного порядку видання літературних джерел, то спершу вивчають останні публікації, а потім – більш віддалені у часі. Аби оперативно добути необхідну інформацію з літературного джерела, доцільно здійснювати його вивчення поетапно.

Документи, що є джерелами інформації у науковому дослідженні, поділяються на первинні та вторинні. Первинні містять безпосередньо результати наукової, виробничої, творчої діяльності, відображають факти, що їх отримано в процесі проведених досліджень. Первинні документи – це монографії, статті, підручники тощо. Первинні документи безпосередньо відбивають факти, події, явища реальної дійсності або думки автора. У них розкриваються безпосередні результати наукових досліджень і розробок, нові наукові відомості або нове осмислення відомих ідей і фактів.

Одними із найважливіших джерел первинної наукової інформації є посібники, підручники, наукові монографії, брошури, дисертації та їхні автореферати, а також періодичні видання. Найбільш оперативним джерелом науково-технічної інформації є періодичні видання, які виходять через певний проміжок часу, з постійним для кожного року числом номерів, але не повторюються за змістом, маючи однакову назву. Традиційними видами періодичних видань є журнали та газети. До періодичних належать також збірники наукових праць науковців ЗВО, науково-дослідних інститутів.

Особливим інформаційним джерелом в сучасному суспільстві виступає Інтернет, який містить всі попередньо визначені джерела. Проте під час опрацювання інформації з мережі "Інтернет" необхідно враховувати те, що ця інформація не завжди є належним чином відредагована та відповідає дійсності.

Основні джерела науково-технічної інформації, які зазвичай використовуються під час наукових досліджень:

монографія – наукова праця, присвячена глибокому викладу матеріалу в конкретній, зазвичай вузькій галузі науки, має достатньо великий обсяг (не менше 50 сторінок машинописного тексту), містить повне та вичерпне дослідження якоїсь проблеми чи теми;

збірник – видання, яке складається з окремих робіт різних авторів, присвячених одному напряму, але з різних його галузей, та у якому публікуються закінчені праці з рекомендацією їхнього використання;

періодичні видання – журнали, бюлетені та інші видання з різних галузей науки і техніки, у яких друкуються праці та їхні результати в популярній, доступній формі;

документи інформаційного, рекламного плану, аналітичні, статистичні дані з проблеми;

навчальна література – підручники, навчальні посібники, навчально-методична література;

надруковані документи – дисертації, звіти про науково-дослідну роботу, окремі праці, наприклад, планові, звітні документи, статистичні та опубліковані доповіді, методичні й інструкційні матеріали.

Ця інформація слугує теоретичним експериментальним підґрунтям, основою проведення наукового дослідження, є доказом наукової обґрунтованості роботи, її достовірності та новизни. Достовірність – це достатня правильність, доказ того, що названий результат (закон, сукупність фактів) є істинним, правильним. Глибоке опрацювання інформаційних джерел, знання опублікованої інформації дає змогу глибше осмислити науковий і практичний матеріал інших учених, дослідників, виявити рівень дослідженості конкретної теми, підготувати огляд літератури з теми.

Отже, вивчення бібліографічних джерел інформації спрямовано на прискорення пошуку необхідних даних для дослідження соціальних процесів і розроблення науково обґрунтованих пропозицій щодо їхнього удосконалення.

У процесі опрацювання джерел слід відбирати лише наукові факти.

Науковий факт – це елемент, який лежить в основі наукового пізнання, відображає об'єктивні властивості процесів і явищ: новизну, точність та об'єктивність і достовірність.

Слід відбирати найавторитетніші джерела, що містять останні дані, точно вказувати, звідки взято матеріал. Особливою формою фактичного матеріалу є цитати – це дослівний уривок твору, чийсь вислів, що органічно вписуються в текст наукової роботи як підтвердження чи заперечення певної думки. Тут потрібна особлива старанність, бо будь-яка недбалість у виписках даних повертається втратою додаткового часу на уточнення думки автора. Часто буває так, що окремі думки передаються своїми словами без дослівного виписування цитат. З огляду на їхній зміст автор здійснює аналіз і синтез, будує систему обґрунтованих доказів. Цитати використовуються і для підтвердження окремих суджень, які висловлює дослідник.

Цитуючи джерела, слід дотримуватися правил:

1) текст цитати починається і закінчується лапками та наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, зі збереженням особливостей авторського написання. Наукові терміни, запропоновані іншими авторами не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку. У цих випадках використовується вираз "так званий";

2) цитування має бути повним, без довільного скорочення авторського тексту і без перекручення думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців у разі цитування допускається та позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, на кінці). Якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається;

3) кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело, ставиться порядковий номер за переліком літературних джерел з виділенням у квадратних дужках;

4) за непрямого цитування (переказі думки), що дає значну економію тексту, слід бути гранично точним у викладенні думок автора, конкретним щодо оцінювання його результатів і давати відповідні посилання на джерело;

5) цитати мають органічно "вписуватися" у контекст наукової роботи.

Досить складною роботою під час виконання наукового дослідження є огляд літератури з проблем. Щоб уникнути примітивності й помилок

в аналізі літератури слід уважно систематизувати погляди вчених у такому порядку:

сутність заданого явища, процесу (позиція декількох авторів збігається в певному аспекті);

що становить зміст заданого процесу чи явища (його компоненти, ланцюги, стадії, етапи розвитку);

погляди вчених з приводу шляхів вирішення заданої проблеми на практиці (хто і що пропонує);

які труднощі, виявлені в попередніх дослідженнях, трапляються в практиці;

які фактори, умови ефективного розвитку процесу чи явища в даній галузі виділені вченими.

Огляд джерел дає змогу визначити новий напрям наукового дослідження, його значення для розвитку науки та практики, актуальність теми. Огляд літературних джерел дає можливість виявити професійну компетентність дослідника, його особистий внесок у розроблення теми порівняно з уже відомими дослідженнями. Вивчення літератури здійснюється не для запозичення матеріалу, а для обдумування знайденої інформації та вироблення власної концепції, що може стати самостійною публікацією автора.

Важливою складовою роботи з поняттями в ході наукового дослідження є виявлення та уточнення змісту ключових понять досліджуваної предметної області. Виявлення сутності понять здійснюється на основі аналізу праць вітчизняних і зарубіжних учених. Науковці по-різному тлумачать зміст багатьох понять, що описують економічні та соціальні явища. У зв'язку з цим аналіз наукових праць на предмет виявлення сутності заданого поняття має дати відповіді на такі запитання:

1. Які на думку науковців істотні ознаки поняття?

2. Які поняття вважаються родовими відносно аналізованого поняття?

3. За якими ознаками та за якими групами класифікуються поняття в різних наукових працях?

Результати такого аналізу мають бути відображені з обов'язковим зазначенням посилань на літературні джерела. Приклади оформлення результатів аналізу понять подано в табл. 3.2 – 3.4.

Контент-аналіз поняття "розвиток підприємства"

Ознака	Автор											
	Е. Т. Коротков	С. І. Ожегов	В. А. Забродський	А. Н. Тридід	Ю. А. Пуятін	Б. З. Мільнер	А. Н. Богатко	Б. Санто	В. Г. Алієв	В. І. Подлесних	Л. Г. Мельник	А. С. Филипенко
Зміцнення життєдіяльності (стійкості)	+									+		
Тип зміни, що приводить до переходу в новий якісний стан	+	+	+	+	+				+		+	+
Підвищення ефективності діяльності			+									
Супротив негативного впливу зовнішнього середовища			+	+								
Ускладнення структури та складу			+	+					+			
Підвищення ступеня організованості				+	+				+	+		
Система та контури її управління, в яких вирішуються завдання стратегічного і тактичного управління					+							
Послідовність етапів становлення (життєвий цикл)						+	+					
Подолання протиріч, що циклічно виявляються								+				
Зміна функцій									+			
Збільшення внутрішньої інформаційної впорядкованості											+	
Трансформація внутрішніх і зовнішніх зв'язків												+

Таблиця 3.3

Гіпономічний аналіз поняття "корпоративна культура"

Родове поняття	Визначення досліджуваного поняття	Джерело
1	2	3
Стиль поведінки	Особливий стиль поведінки , який культивується в корпорації та об'єднує працівників або роз'єднує згуртований колектив у процесі досягнення цілей	Афанасьєв М. В., Шемаєва Л. Г., Верлока В. С. Основи менеджменту. Харків : ВД "ІНЖЕК", 2003. 484 с. (С. 437)

1	2	3
Сукупність норм	Сукупність правил , звичаїв і стійкої практики в галузі корпоративного управління, яка не отримала нормативного закріплення в законодавстві та базується на загальному культурному рівні суспільства ...	Назарова Г. В. Організаційні структури управління корпораціями. Харків : ВД "ІНЖЕК", 2004. 420 с. (С. 292)
	Сукупність переконань, відносин, норм поведінки і цінностей, спільних для всіх працівників певної організації	Армстронг М. Основи менеджмента. Как стать лучшим руководителем. Ростов-на-Дону : Феникс, 1998. 512 с. (С. 134)
Клімат	Атмосфера або соціальний клімат організації	Мескон М. Х., Альберт М., Хедуори Ф. Основы менеджмента. Москва : Дело, 1992. 702 с. (С. 686)
	Психологічний клімат або система цінностей ...	Шегда А. В. Основы менеджменту. Київ : Тов-во "Знання" КОО, 1998. 512 с. (С. 500)
	Своєрідний мікроклімат в організації, який допомагає персоналу продуктивно вирішувати завдання	Кредісов А. І., Панченко Є. Г., Кредісов В. А. Менеджмент для керівників. Київ : Тов-во "Знання", КОО, 1999. 556 с. (С. 65)

Таблиця 3.4

Морфологічний аналіз поняття "трудоий потенціал"

Автор, джерело	Визначення терміну "трудоий потенціал"	Рівень визначення залежно від ознаки відокремлення продуктивних сил
1	2	3
В. Пономаренко	Сукупність умов, які забезпечують реалізацію трудового потенціалу працівника; нова якість, що виникає у разі цільового з'єднання індивідів і колективів у ході їхньої трудової взаємодії	Трудоий потенціал суспільства
Н. Гавкалова, Н. Маркова	По-перше, сукупність умов, що забезпечують реалізацію трудового потенціалу працівника; по-друге, нова якість, що виникає у разі цільового об'єднання індивідів і колективів у процесі їхньої трудової взаємодії	Трудоий потенціал суспільства

1	2	3
Г. Сергеева, Л. Чижова	Це ті ресурси праці, які має у своєму розпорядженні суспільство. Чисельність працездатного населення та його якісні характеристики (стать, вік, освіта, професійна підготовка, кваліфікація) визначають реальне значення трудового потенціалу	Трудовий потенціал суспільства
В. Видяпина	Сукупна здатність фізичних і духовних властивостей окремого працівника досягати в заданих умовах визначених результатів його виробничої діяльності, з одного боку, і здатність удосконалюватися в процесі праці, вирішувати нові завдання, що виникають у результаті змін у виробництві, – з іншої	Трудовий потенціал працівника

Другий підрозділ має містити докладний опис 1 – 2 заходів та рекомендацій, розроблених відповідно до обраної теми з урахуванням проблем, виявлених у попередніх підрозділах з використанням сучасних методів обґрунтування пропозицій, моделювання та доведених до рівня практичного застосування. Виклад сутності заходів має здійснюватися не тільки у вигляді тексту, а й таблиць і рисунків, які можуть бути винесені на ілюстративний матеріал.

У цьому підрозділі студент має сформулювати наукову новизну проведеного дослідження. Питання новизни є одним із найбільш суперечливих і складних під час здійснення різних видів наукових досліджень, зокрема в соціальній сфері. Одні вчені можуть вважати отриманий науковцем результат новим, інші – давно відомим. При цьому, роблячи висновки, вони спираються на свій особистий досвід, який за щораз більшої кількості робіт, розширення тематики досліджень і одночасного часткового зменшення доступних джерел інформації стає дедалі менш надійним. Тому кожен науковець має уміти чітко й обґрунтовано визначати новизну свого власного наукового результату, а також захистити свій вибір у майбутньому.

Під час формулювання наукової новизни важливо враховувати три головні умови:

1. Розкриття результату, тобто у науковій роботі необхідно вказати, який тип нового знання здобув дослідник. Це може бути вироблення

концепції, методики, класифікації, закономірностей тощо. Отже, слід розрізняти теоретичну і практичну новизну.

2. Визначення рівня новизни отриманого результату, його місце серед відомих наукових фактів. У зіставленні з ними нова інформація може виконувати різні функції: уточнювати, конкретизувати наявні відомості, розширювати і доповнювати їх або суттєво перетворювати. Залежно від цього виділяють такі рівні новизни: конкретизацію, доповнення, перетворення.

3. Оцінювання нових результатів є їх розгорнутий і чіткий виклад, а не формальне, нічим не підкріплене запевнення, що теоретичні позиції та практичні висновки дослідження є новими. Отже, можна виділити три рівні новизни наукових досліджень:

- а) перетворення відомих даних, їхня докорінна зміна;
- б) розширення, доповнення відомих даних;
- в) уточнення, конкретизація відомих даних, поширення відомих результатів на новий клас об'єктів, систем.

Усі наукові положення з урахуванням досягнутого рівня новизни є теоретичною основою (фундаментом) вирішеного у дослідженні наукового завдання або наукової проблеми. Наукова новизна і теоретична значущість наукового дослідження в соціальній сфері полягають у розкритті змісту концепції, методу чи методики, виявленні та формулюванні закономірностей управління або регулювання соціальною сферою в сучасних вітчизняних реаліях.

Практична значущість наукової новизни охоплює обґрунтування нової методичної системи, рекомендації, вимоги, пропозиції. Кожне наукове положення чітко формулюють, відокремлюючи його основну сутність і зосереджуючи особливу увагу на рівні досягнутої під час цієї новизни.

Сформульоване наукове положення має читатися та сприйматися легко й однозначно (без нагромадження дрібних і таких, що затемнюють його сутність, деталей та уточнень). У жодному випадку не можна вдаватися до викладу наукового положення у вигляді анотації, коли просто констатують, що в науковій роботі зроблено те й те, а сутності і новизни положення із написаного виявити неможливо. Подання наукових положень у вигляді анотації є найбільш розповсюдженою помилкою науковця під час викладення загальної характеристики роботи, яка зустрічається у 90 % наукових робіт.

Часто трапляються наукові роботи, висновки яких повторюють відомі положення або очевидні істини. Формулюючи наукову новизну під час наукових досліджень, варто висловлювати власну думку (якщо вона має вагомні аргументи), але не слід зловживати займенником "я" настільки, щоб це впадало у вічі. Як правило, для офіційних доповідей доречно уникати особових займенників я, ми, ти, ви, бо вони надають спілкуванню і тексту відтінку особистого звертання, неофіційного характеру. Найчастіше у науковій комунікації переважає використання безособових форм (досліджено, розглянуто, проаналізовано); для розмовної лексики, неофіційного спілкування, безпосереднього звернення до слухача чи читача автор може обрати "я".

Об'єктивності думки сприяють і безособові речення, пасивні звороти, зворотні дієслова. Особові конструкції легко перетворити в безособові. Наприклад: "я переконаний" – "цілком зрозуміло, що"; "ми вважаємо" – "вважається, що". Надмірне захоплення "я" чи "ми" у науковому дослідженні постійно наштовхує на думку, що автор більше захоплюється собою, аніж об'єктом дослідження, за особистісним фоном може загубитися сутність. Постійне "ми" змушує задуматися над тим, чому дослідник постійно "звеличує" себе, звертаючись до форми множини. Займенник ми найчастіше означає той колектив (автор і співавтор, група авторів), що працював над концепцією, аналізом, результатами розвідки, впровадженням їх у практику тощо.

Логічним завершенням курсової роботи є *висновки*. Їхня головна мета – підведення підсумків виконаної роботи. Висновки подаються у вигляді окремих лаконічних положень і методичних рекомендацій. Дуже важливо, щоб вони відповідали поставленим завданням. У висновках необхідно зазначити не тільки те позитивне, що вдалося виявити в результаті вивчення теми, але й недоліки та виявлені проблеми у соціальній сфері, а також конкретні рекомендації щодо їхнього усунення. Основна вимога до заключної частини – не повторювати зміст вступу, основної частини роботи і висновків, зроблених у розділах.

Список використаних джерел. У цьому розділі в алфавітному порядку наводяться використані законодавчі, нормативно-правові документи України та міжнародних організацій, фундаментальні дослідження (підручники, монографії, учбові посібники), періодичні друковані та електронні видання з досліджуваної проблеми. У списку використаних джерел

обов'язково мають бути посилання на зарубіжну літературу та сучасні вітчизняні наукові праці, в тому числі провідних вчених ХНЕУ ім. С. Кузнеця. Важливим є залучення Інтернет-ресурсу для збагачення роботи цифрами, фактами, ілюстраціями. Без особливої необхідності слід уникати використання літератури, що видана більше десяти років назад.

Уся література підбирається студентом самостійно. Під час її вибору необхідно користуватися предметними алфавітними каталогами бібліотек, звертаючи увагу на сучасні видання. Самостійна робота під час підбору літератури передбачає систематичні консультації з науковим керівником роботи, з яким обов'язково має бути узгодженим список підбраної літератури.

Списування переліку літературних джерел не дозволяється.

Рекомендована загальна кількість позицій у переліку використаної літератури має бути не менше, ніж 15 джерел.

Додатки мають містити допоміжні матеріали, які переобтяжують текст основної частини курсової роботи, але необхідні для повноти її сприйняття. За змістом додатки можуть бути вельми різноманітними, вони можуть містити таблиці та рисунки за темою дослідження, обсяг яких переважає одну сторінку.

4. Плагіат у наукових публікаціях: види та сервіси перевірки тексту на унікальність

Плагіат (від лат. *plagium* – викрадаю) – це привласнення авторства на чужу наукову працю, твір літератури чи мистецтва або на чуже відкриття, винахід, а також використання у власних працях чужого твору без посилання на автора.

Юридичне визначення цього терміну вперше з'явилося в українських нормативних документах лише в липні 2001 року в новій редакції Закону України "Про авторське право і суміжні права".

У науковій діяльності плагіат найчастіше виражається в публікації під власним іменем чужого тексту або у запозиченні фрагментів чужого тексту без зазначення джерела запозичення. Плагіат можна поділити на чотири основні види:

копіювання чужої наукової роботи чи декількох робіт і оприлюднення результату під своїм іменем;

поєднання власного авторського тексту і запозиченого наукового тексту без належного цитування джерел;

реерайт (від англ. rewrite – переписування) – перефразування чужої праці без згадування оригінального автора;

компіляція (від лат. compilatio – грабіж) – неоригінальна та несамостійна праця, сформована на основі використання фрагментів інших праць.

Зважаючи на передбачену законодавством України відповідальність за плагіат, доцільно акцентувати увагу на необхідності цитування, яке має використовуватися у всіх випадках наведення у науковій праці інформації зі сторонніх джерел.

Існують такі правила цитування:

1) викладаючи думку дослівно, її необхідно взяти в лапки;

2) у разі цитування значного текстового масиву його можна в лапки не брати, але виділити певним способом (іншим кеглем, шрифтом тощо);

3) у разі наведення скороченої цитати застосовуються квадратні дужки з заміною втраченого тексту розділовим знаком "три крапки";

4) у разі перефразування цитати лапки не використовуються, але обов'язково в квадратних дужках вказується посилання на джерело (його порядковий номер у списку використаної літератури).

Оригінальність тексту – поняття, протилежне плагіату. Із збільшенням питомої ваги плагіату в тексті, його оригінальність зменшується. Вказана залежність ілюструється формулою: % плагіату + % оригінальності = 100 %.

Перевірити текст на унікальність можна кількома способами:

1) за допомогою спеціальних програм, наприклад:

Advego Plagiatus [19];

Etxt Antiplagiat [20];

2) за допомогою сайтів, які надають такі послуги, наприклад:

<http://www.content-watch.ru/text>;

<http://www.antiplagiat.ru>;

http://text.ru/text_check.

5. Правила оформлення комплексної курсової роботи

5.1. Загальні вимоги

Комплексну курсову роботу друкують за допомогою комп'ютера з одного боку аркуша паперу формату А4, розміщуючи на сторінці 31 – 33 рядки (міжрядковий інтервал – 1,4).

Абзацний відступ має бути однаковим по всій роботі й дорівнювати 1,25 см.

Шрифт друку має бути чітким, стрічка – чорного кольору середньої жирності. За комп'ютерного набору тексту слід використовувати шрифт Times New Roman 14. Під час оформлення таблиць та рисунків використовується шрифт 12 розміру. Міжрядковий інтервал в таблиці – 1,1.

Не допускається використання напівжирного шрифту та курсиву, переносів тексту.

Текст роботи має бути надрукований з обов'язковим дотриманням таких полів: ліве – 30 мм, праве – 12 мм, верхнє, нижнє – 20 мм.

Друкарські помилки не допускається виправляти за допомогою коректора.

5.2. Нумерація

Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, ілюстрацій, таблиць, формул подають арабськими цифрами.

Номер сторінки проставляють у правому верхньому куті на відстані 10 мм від верхнього та правого країв аркушу без крапки в кінці, шрифт – TimesNewRoman 14 кеглем. Нумерувати сторінки починають з другої сторінки вступу, враховуючи титульний аркуш, зміст і першу сторінку вступу.

5.3. Заголовки

Текст основної частини комплексної курсової роботи поділяють на розділи та підрозділи.

Після слова "РОЗДІЛ" ставлять його номер, крапку не ставлять.

Заголовки структурних частин проекту "ЗМІСТ", "ВСТУП", "РОЗДІЛ", "ВИСНОВКИ", "СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ", "ДОДАТКИ" друкують великими літерами симетрично до тексту. Кожну структурну частину комплексної курсової роботи (зміст, вступ, розділи, висновки, список використаної літератури, додатки) треба починати з нової сторінки.

Заголовки підрозділів (зокрема й висновків за розділами 1 і 2 друкують маленькими літерами) (крім першої великої) з абзацного відступу. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Відстань між заголовком (розділів, підрозділів) і наступним текстом має дорівнювати двом рядкам. Після заголовку підрозділу на сторінці (в кінці сторінки) має бути не менш 3 – 4 рядків.

Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номеру розділу та порядкового номера підрозділу. Між ними ставлять крапку. В кінці номера має стояти крапка. *Не допускається виділяти заголовки структурних частин, розділів і підрозділів напівжирним шрифтом або курсивом.*

Наприклад:

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО
СТРАХУВАННЯ УКРАЇНИ

(2 рядки)

1.1. Сутність і характеристика пенсійної системи України

(2 рядки)

Пенсійне забезпечення у будь-якій державі є найважливішою складовою добробуту громадян, яке демонструє дійсне бажання

5.4. Перерахування

Якщо необхідно, у тексті можуть наводитися перерахування. Перед перерахуванням ставиться двокрапка. Перерахування можна починати з абзацного відступу з малої літери (без будь-яких знаків), ставити малу літеру українського алфавіту з дужкою або арабську цифру з дужкою.

Наприклад:

Пенсійна система України складається з таких рівнів:
солідарна система;
обов'язкова накопичувальна система;
добровільна накопичувальна система.

Пенсійна система України складається з таких рівнів:

- а) солідарна система;
- б) обов'язкова накопичувальна система;
- в) добровільна накопичувальна система.

Пенсійна система України складається з таких рівнів:

- 1) солідарна система;
- 2) обов'язкова накопичувальна система;
- 3) добровільна накопичувальна система.

5.5. Ілюстрації

Ілюстрації позначають словом "Рис." і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій, поданих у додатках. Номер ілюстрації має складатися з номера розділу та порядкового номера ілюстрації. Ілюстрація повинна мати назву, яку розміщують після номера ілюстрації з абзацного відступу, вирівнювання за шириною тексту.

Наприклад: рис. 2.1 (перший рисунок другого розділу).

Відстань між попереднім і наступним текстом та ілюстрацією має дорівнювати 1 рядку.

Чисельність безробітних за 9 місяців 2015 р. становила 1,6 млн осіб (рис. 2.1).

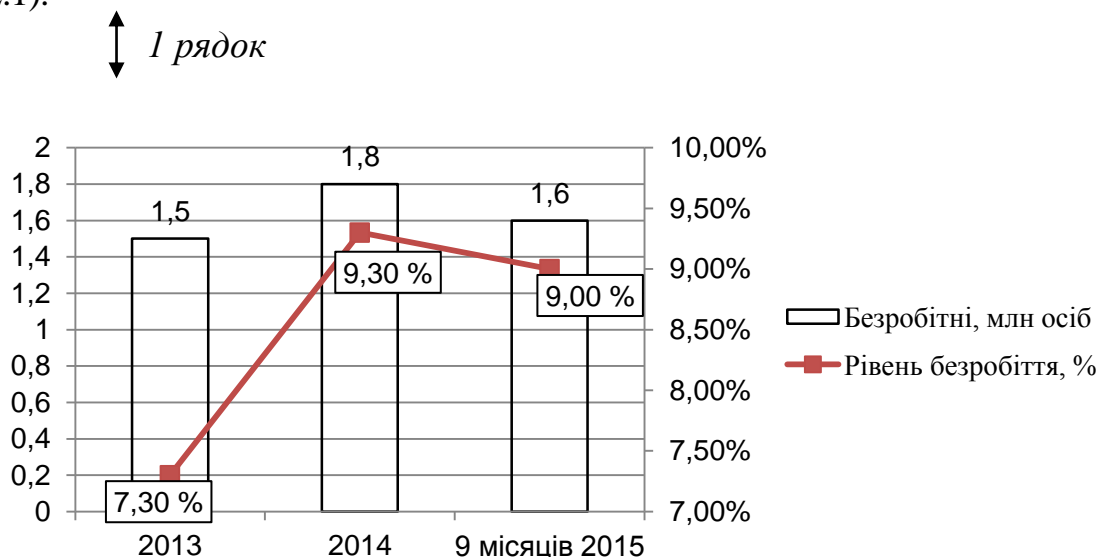

Рис. 2.1. Безробітне населення та рівень безробіття (за методологією МОП)

↕ 1 рядок

5.6. Таблиці

Таблиці нумерують послідовно (за винятком таблиць, поданих у додатках) у межах розділу. У правому верхньому куті над відповідним заголовком розміщують *надпис* "Таблиця" із зазначенням її номера. Номер таблиці має складатися з номера розділу та порядкового номера таблиці, *наприклад*: "Таблиця 1.2" (друга таблиця першого розділу). Кожна таблиця повинна мати назву, яку розміщують над таблицею симетрично до тексту. Заголовки граф мають починатися з великих літер, підзаголовки – з маленьких. Таблицю розміщують після першого згадування про неї в тексті.

Під час переносу частини таблиці на інший аркуш (сторінку) пишуть слова "Продовження табл. ..." і вказують номер таблиці, *наприклад*: "Продовження табл. 2.13", а роль шапки таблиці у цьому випадку відіграє цифровий порядок. Якщо таблиця поміщена на одній сторінці, тобто не переноситься на іншу, то рядок з нумерацією стовпчиків таблиці подавати не слід.

Результати аналізу ринку праці наведено в табл. 2.13.

поле 30 мм

по центру

1 рядок

Таблиця 2.13

поле 12 мм

Аналіз показників ринку праці

Показники ринку праці	Значення		Абсолютне відхилення
	Базовий рік	Звітний рік	
1	2	3	4
Коефіцієнт зайнятості	0,86	0,94	0,08
Коефіцієнт безробіття	0,14	0,6	-0,8
Коефіцієнт економічної активності	0,73	0,68	-0,05

поле 20 мм

Якщо цифрові або інші дані в якому-небудь рядку таблиці не подають, то в ньому ставлять прочерк.

Наприклад:

		поле 20 мм		32		
поле 30 мм		Продовження табл. 2.13				поле 12 мм
		1	2	3	4	
		Чисельність безробітних на 1 000 зайнятих	972	986	14	
		1 рядок		↕		
За даними табл. 2.13 погіршення мало місце щодо таких						

Залишати на одній сторінці, як і переносити на наступну сторінку можна не менше ніж 2 рядки таблиці. Відстань між попереднім та наступним текстом і таблицею має дорівнювати 1 вільному рядку.

5.7. Формули

Формули (якщо їх більше одної) нумерують у межах розділу. Номер формули складається з номера розділу та порядкового номера формули в розділі. Нумери формул пишуть біля правого поля аркуша на рівні відповідної формули в круглих дужках, наприклад: (3.1) (перша формула третього розділу). Пояснення значень символів і числових коефіцієнтів треба подавати безпосередньо під формулою в тій послідовності, в якій вони подані у формулі. Значення кожного символу та числового коефіцієнта треба подавати з нового рядка. Перший рядок пояснення починають зі слова "де" без двокрапки.

Основні символи в формулі набираються 14 шрифтом, індекси – 12, а субіндекси – 10 шрифтом у редакторі формул. Вільними рядками відділяється від тексту та розшифровки умовних позначень лише сама формула.

Наприклад:

Стандартизовані значення показників визначаються за формулою (3.5):

по центру →
$$X_i = \frac{a_i}{a_{\max}}, \quad (3.5)$$

↑ 1 рядок
↓ 1 рядок

з абзацу ↓

де x_i – стандартизоване значення i -го показника;
 a_i – значення i -го показника;
 a_{\max} – найбільше значення показника в даній сукупності (оптимальна величина).

Результати розрахунку стандартизованих значень показників подано ...

5.8. Посилання

Під час написання комплексної курсової роботи студент має давати посилання на джерела та матеріали, що наводяться в роботі. Посилання дають змогу перевірити достовірність інформації.

Посилання в тексті проєкту на джерела слід зазначати порядковим номером за списком літератури, виділеним двома квадратними дужками, наприклад, "...у працях [1 – 7] ..." або просто вказати номер джерела біля запозиченого тексту: [25]. Якщо студент цитує певний текст, то посилання необхідно оформлювати у такий спосіб: "Пенсійне забезпечення – це державна система правових, організаційно-адміністративних та економічних заходів щодо захисту громадян унаслідок настання старості, інвалідності або втрати годувальника" [5, с. 26].

Посилання на ілюстрації в комплексній курсовій роботі вказують порядковим номером ілюстрації, наприклад: "рис. 1.2".

Посилання на формули комплексної курсової роботи вказують порядковим номером формули у дужках, наприклад: "... у формулі (2.2)".

На всі таблиці мають бути посилання в тексті, при цьому слово "таблиця" в тексті пишуть скорочено, наприклад: "... в табл. 2.2".

Посилання на додатки: "наведено у додатку А" або "подано у табл. А.4" – четверта таблиця додатку А (якщо додаток містить декілька таблиць).

Також можна посилатися на розділи, підрозділи, ілюстрації, таблиці, формули, рівняння, додатки, вказуючи при цьому їхні номери.

Якщо посилання наводяться в тексті, можна писати:

"... у розділі 2 ...";

"... відповідно до підрозділу 2.3 ...";

"... на рис. 1.5 ... " або "... як це видно з рис. 3.1 ...";

"... у табл. 3.2 ...";

"... згідно з табл. 3.2 ..." або "... з огляду на табл. 3.2 ...";

"... за формулою (3.5) ...";

"... у рівняннях (1.9) – (1.12) ...";

"... у додатку Б ... " або "... (додаток Б)".

5.9. Список використаної літератури

Список джерел розташовують у такій послідовності:

1) літературні джерела українською та російською мовами в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків чи назв інтернет-джерел, законодавчих і нормативних актів (зокрема закони, укази, кодекси, облікові стандарти, положення, інструкції міністерств та відомств, доповіді й виступи державних діячів України, інтернет-посилання);

2) літературні джерела на іноземній мові за абеткою.

Приклад порядку розміщення та оформлення літературних джерел наведено далі.

Стаття з продовжуваного видання

1. Гетьман А. П., Лозо В. І. Державно-правові проблеми подолання екологічної кризи в епоху глобалізації. *Проблеми законності*. Харків. 2013. Вип. 123. С. 65–77.

2. Данильян О. Г., Петришин О. В. Проблема взаємовпливу правового виховання державотворчого процесу: українські реалії. *Вісник Національної академії правових наук України*. Харків, 2010. № 2. С. 28–39.

Стаття з періодичного видання (журнал, газета)

1. Кулак Н. В. Актуальні питання правового статусу добровольчих формувань в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 4. С. 84–88.

2. Петришин О., Серьогіна С. Змішана республіканська форма державного правління: питання теорії та практики. *Право України*. 2009. № 10. С. 57–60.

3. Benjamin A. C. The ethics of scholarship: A Discussion of Problems That Arise in Its Application. *Journal of Higher Education*. 1960. Vol. 31, No. 9. P. 471–480.

Тези, доповідь

1. Боднар Т. В. Договір про закупівлю: особливості укладання і забезпечення. *Актуальні проблеми приватного права: договір як правова форма регулювання приватних відносин*: матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 95-й річниці з дня народж. В. П. Маслова (Харків, 17 лютого 2017 року). Харків: Право, 2017. С. 7–9.

2. Wu C. K., Makhlof M. M. Predicting the response of Aluminium casting alloys to heat treatment. *Light Metals 2011: Proceedings of the technical sessions presented by the TMS Aluminium Committee at the TMS 2011 Annual Meeting & Exhibition, San Diego, California, USA, 27 February – 3 March, 2011*. Hoboken, NJ: Wiley, 2011. P. 834–836.

Електронні ресурси

1. Аналіз стану здійснення судочинства в 2015 році (за даними судової статистики). URL: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/D7F9F72E78DA88ECC2257F730036F282](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/D7F9F72E78DA88ECC2257F730036F282) (дата звернення: 17.03.2017 р.).

2. Гетьман Є. А. Підзаконні нормативно-правові акти органів виконавчої влади України та іноземних держав: порівняльна характеристика. *Теорія і практика правознавства*: електрон. наук. фахове вид. 2016. Вип. 1 (9). URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/66302> (дата звернення: 17.06.2016 р.).

3. Карнаух Б. П. Тлумачення договору: короткий нарис із наднаціональної і транснаціональної точок зору. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 135. С. 39–51. DOI: <http://dx.doi.org/10.21564/2414-990x.135.83852>.

4. Colletta L. Political satire and postmodern irony in the age of Stephen Colbert and Jon Stewart. *Journal of Popular Culture*. 2009. Vol. 42, No. 5. P. 856–874. DOI: [10.1111/j.1540-5931.2009.00711.x](https://doi.org/10.1111/j.1540-5931.2009.00711.x).

5. Trammell A. Magic: The gathering in material and virtual space: An ethnographic approach toward understanding players who dislike online play. *Meaningful Play 2010*: October 21–23, 2010, East Lansing, MI. URL: http://meaningfulplay.msu.edu/proceedings2010/mp2010_paper_42.pdf (Last accessed: 17.03.2017 р.).

Автореферати дисертацій

1. Кравчук В. М. Припинення корпоративних правовідносин в господарських товариствах: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2010. 36 с.

2. Лісов О. С. Новітня вітчизняна історіографія створення та діяльності розвідки і контррозвідки України у 1917 – 1991 роках: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 20.02.22 / Нац. ун-т оборони України ім. Івана Черняховського. Київ, 2017. 20 с.

Дисертації

1. Сокурєнко В. В. Публічне адміністрування сферою оборони в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2016. 573 с.

2. Bryant B. D. A sequentially articulated experiment to compare two instructional software input infrastructures: Doctoral dissertation / University at Albany. Albany, NY, 1998. 150 p.

Книги

Один автор:

1. Битяк Ю. П. Державна служба в Україні: організаційно-правові засади: монографія. Харків: Право, 2005. 304 с.

2. Johnson L. K. Bombs, bugs, drugs and thugs: intelligence and America's quest for security. New York; London: New York University Press, 2000. 326 p.

Два автори:

1. Васильєв С. В., Ніколенко Л. М. Доказування та докази у господарському процесі України: монографія. Харків: Еспада, 2004. 192 с

Три автори:

1. Комаров В. В., Світлична Г. О., Удадьцова І. В. Окреме провадження: монографія / за ред. В. В. Комарова. Харків: Право, 2011. 312 с.

2. Helfer M. E., Kempe R. S., Krugman R. D. The battered child. 5th ed. Chicago, IL: University of Chicago Press, 1997. 700 p.

Чотири автори і більше:

1. Прилипко С. М., Ярошенко О. М., Мороз С. В., Малиновська К. А. Укладення трудового договору: теоретико-прикладне дослідження: монографія. Харків: Юрайт, 2013. 288 с.

2. Колективні політичні права і свободи людини та громадянина в Україні: проблеми теорії та практики: монографія / Є. І. Григоренко та ін.; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків: [б. в.], 2013. 352 с.

3. The mutual fund industry: Competition and investor welfare / R. G. Hubbard et. al. New York, NY: Columbia University Press, 2010. 256 p.

Багатотомні видання

1. Енциклопедія історії України: у 10 т. / НАН України, Ін-т історії України. Київ: Наук. думка, 2005. Т. 9. 944 с.

2. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник: у 2 т. / за ред.: В. В. Сташис, В. Я. Тацій. 4-те вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2010. Т. 1. 456 с.

Частина видання

1. Борисова В. И. Право частной собственности в системе социально-экономических прав и свобод граждан и пути его реализации. *Харьковская цивилистическая школа: право собственности*: монографія / ред. И. В. Спасибо-Фатеева. Харьков: Право, 2012. Разд. 3, гл. 1. С. 87–99.

2. Хряпінський П. Кримінально-правові засоби заохочення у публічному праві України. *Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані*: монографія / за ред.: О. В. Козаченко, Є. Л. Стрельцов. Миколаїв: Іліон, 2016. С. 87–109.

3. O'Neil J. M., Egan J. Men's and women's gender role journeys: A metaphor for healing, transition, and transformation. *Gender issues across the life cycle* / Ed. B. R. Wainrib. New York, NY: Springer, 1992. P. 107–123.

Законодавчі та нормативні документи

1. Конституція України: станом на 1 вересня 2016 року: відповідає офіц. тексту. Харків: Право, 2016. 82 с.

2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.

3. Про порядок класифікації надзвичайних ситуацій: постанова Каб. Міністрів України від 15.06.1998 р. № 1099. *Офіційний вісник України*. 1998. № 28. Ст. 1062.

4. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення: 12.03.2017. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/page> (дата звернення: 17.03.2017 р.).

5. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2017 році: від 15.09.2016 р. № 5132. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60035 (дата звернення: 17.03.2017 р.).

5.10. Додатки

Додатки оформлюють як продовження роботи та розміщуються у порядку появи посилань на них у тексті. Кожний додаток має починатися з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований зверху симетрично відносно тексту сторінки.

Приклад оформлення додатку:

Результати аналізу літературних джерел з досліджуваної тематики

Визначення поняття "ринок праці"

Автор	Визначення	Характеристика
1	2	3
Іванов О. С.		
...		

На останній сторінці додатка пишуть замість "Продовження" "Закінчення"

Продовження додатка А

1 рядок

Продовження табл. А.1

1	2	3
Іванов О. С.		
...		

Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки за винятком літер Г, Є, З, І, Ї, Й, О, Ч, Ъ, наприклад, додаток А, додаток Б і т. д. Після останньої сторінки списку використаних джерел перед додатками необхідно розмістити чистий аркуш паперу, на якому в центрі великими літерами (розміром (кеглем) 32 пт) написати "ДОДАТКИ". У змісті роботи треба вказувати першу сторінку додатків. *Нумерація сторінок на додатках не проставляється.* Назви додатків, таблиць,

рисунків друкуються 14 кеглем, сам матеріал додатків може мати кегль, відмінний від 14. Ілюстрації, таблиці, формули, які розміщені в додатках, нумерують у межах кожного додатка, наприклад: рис. А.2 – другий рисунок додатка А. Якщо в додатку лише один рисунок, або одна таблиця їх можна не нумерувати, а обмежитися лише загальною назвою додатка.

6. Порядок захисту та оцінювання комплексної курсової роботи

Після оформлення комплексна курсова робота роздруковується і подається студентом керівникові для перевірки. Після чого студент готується до захисту у формі доповіді, яка відображає результати дослідження, основні висновки, узагальнення та пропозиції, що містяться в комплексній курсовій роботі. Роботи, які не відповідають вимогам за змістом або оформленням, до захисту не допускаються.

Комплексна курсова робота оцінюється за двома параметрами: за змістом та успішністю захисту. Розподіл балів здійснюється у співвідношенні 60 до 40 балів.

Критерії оцінювання наведено в табл. 6.1.

Таблиця 6.1

Розподіл балів та критерії оцінювання комплексної курсової роботи

Назва структурних частин комплексної курсової роботи та критеріїв оцінювання	Максимальний бал
1	2
Вступ (виконання вимог щодо структури та відповідність формулювань мети, об'єкта, предмета, наукових результатів темі та змісту роботи, зазначення конкретної сфери застосування кожного з методів дослідження)	4
Відповідність змісту за розділами	
<i>Розділ 1</i> (наявність 3 підрозділів, аналізу понять за темою роботи, авторських доробок, що носять теоретичний характер, висвітлення вітчизняного та зарубіжного досвіду з досліджуваної проблематики, аналіз нормативно-правової бази за темою роботи)	20

1	2
<i>Розділ 2</i> (відповідність вимогам щодо структури; наявність та ступінь доведення до рівня практичного застосування 1 – 2 соціальних заходів та рекомендацій, розроблених відповідно до обраної теми з урахуванням виявлених проблем)	30
Висновки (відповідність кількості та змісту загальних висновків поставленим задачам)	2
Список використаних джерел (наявність 30 % літературних джерел за останні 5 років, праць викладачів університету та кафедри)	2
Додатки (наявність відповідним чином оформлених додатків)	2
Усього за зміст комплексної курсової роботи	60
Своєчасність виконання комплексної курсової роботи	10
Зміст доповіді (відповідність регламенту (до 5 хвилин), наявність зв'язку з ілюстративним матеріалом, обґрунтованість висновків і рекомендацій)	10
Якість презентації (відповідність вимогам щодо кількості плакатів, якість оформлення і відповідність нумерації плакатів на ілюстративному матеріалі та в презентації)	15
Відповіді на запитання членів комісії	15
Усього за захист комплексної курсової роботи	40
Максимальна кількість балів	100

Критерії оцінювання за кожною структурною частиною комплексної курсової роботи:

1) максимальний бал за кожним пунктом оцінювання ставиться у випадку, якщо всі вимоги до виконання структурних частин роботи, наведених в табл. 6.1, виконано в повному обсязі;

2) нуль балів ставиться у випадку повного невиконання вимог до виконання комплексної курсової роботи або відсутності структурної частини роботи;

3) проміжний бал ставиться якщо вимоги виконано частково або розрахунки чи викладення матеріалу здійснено з помилками;

4) у випадку відсутності обґрунтованих висновків, авторських доробок кількість балів за цим розділом може бути знижено на третину.

Захист комплексної курсової роботи студентом відбувається перед комісією з трьох осіб, склад якої визначається кафедрою з провідних викладачів.

Захист становить загальну бесіду за змістом роботи, дискусію з розглянутої проблеми, а також відповіді на запитання членів комісії з метою визначення рівня теоретичних знань і практичних навичок студента, відповідності роботи висунутим до неї вимогам, а також доповнення та закріплення отриманих у результаті дослідження знань.

Виступ студента на захисті має бути коротким і змістовним, охоплювати такі питання: постановка проблеми та обґрунтування її актуальності, розкриття наукових та практичних аспектів теми; визначення цілей і завдань дослідження, засобів їхньої реалізації; обґрунтування загальних висновків і пропозицій. Рекомендована тривалість доповіді студента – до 3 – 5 хвилин. Оцінюються також презентація роботи та відповіді на поставлені питання. Визначена загальна оцінка за окремими складовими записується на титульному аркуші роботи.

Згідно з навчальним планом за підсумками курсового проектування передбачено диференційований залік. За результатами захисту виставляється оцінка за 100-бальною системою. Відсутність заліку з комплексного курсового проєкту, як і будь-яка інша заборгованість за навчальним планом, є підставою для недопущення студента у подальшому до виконання та захисту випускової кваліфікаційної роботи.

Оцінювання здійснюється за шкалою, наведеною в табл. 6.2.

Таблиця 6.2

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A	Відмінно
82 – 89	B	Добре
74 – 81	C	
64 – 73	D	Задовільно
60 – 63	E	
35 – 59	FX	Незадовільно з можливістю повторного захисту
0 – 34	F	Незадовільно з обов'язковим повторним написанням дипломної роботи

Рекомендована література

Основна

1. Білуха М. Т. *Методологія наукових досліджень* : підручник / М. Т. Білуха. – Київ : АБУ, 2002. – 480 с.
2. Букач М. М. *Основи наукових досліджень у соціальній роботі* : навч. посіб. / М. М. Букач, Т. С. Попова, Н. В. Клименюк. – Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – 284 с.
3. Гуторов О. І. *Методологія та організація наукових досліджень* : навч. посіб. / О. І. Гуторов. – Харків : ХНАУ, 2017. – 272 с.
4. Закон України "Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки" № 2623-III від 16.01.2016 р. [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14#Text>.
5. *Методологія наукових досліджень* : навч. посіб. / В. С. Антонюк, Л. Г. Полонський, В. І. Аверченков, Ю. А. Малахов. – Київ : НТУУ "КПІ", 2015. – 274 с.
6. Пушкар О. І. *Методологія та організація наукових досліджень* : навч. посіб. / О. І. Пушкар. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. – 867 с.

Додаткова

7. Архіпова С. П. *Основи соціально-педагогічних досліджень* / С. П. Архіпова. – Черкаси : Полонь, 2011. – 239 с.
8. Краус Н. М. *Методологія та організація наукових досліджень* : навч.-метод. посіб. / Н. М. Краус. – Полтава : Оріяна, 2012. – 180 с.
9. Крушельницька О. В. *Методологія і організація наукових досліджень* : навч. посіб. / О. В. Крушельницька. – Київ : Кондор, 2003. – 192 с.
10. Лудченко Л. А. *Основы научных исследований* : учеб. пособ. / Л. А. Лудченко, Я. Л. Лудченко, Т. А. Примак. – Киев : "Знання"; КОО, 2000. – 114 с.
11. Стеченко Д. М. *Методологія наукових досліджень* : підручник / Д. М. Стеченко. – Київ : Знання, 2007. – 317 с.
12. Шейко В. М. *Організація та методика науково-дослідницької діяльності* : підручник / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарєнко. – Київ : Знання, 2008. – 310 с.

13. Patten M. L. Understanding research methods: an overview of the essentials / M. L. Patten, M. Newhart. – New York, NY : Routledge, 2017. – 352 p.

14. The Craft of Research / W. C. Booth, G. G. Colomb, J. M. Williams et al. – Chicago : The University of Chicago Press, 2016. – 336 p.

15. Tracy S. J. Qualitative research methods: collecting evidence, crafting analysis, communicating impact / S. J. Tracy. – Hoboken, NJ : John Wiley and Sons Ltd, 2020. – 432 p.

Інформаційні ресурси

16. Інститут демографії та соціальних досліджень Національної академії наук України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.top-personal.ru>.

17. Реєстр наукових фахових видань України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nfv.ukrintei.ua>.

18. Сайт міністерства праці та соціальної політики. – Режим доступу : <http://www.mlsp.gov.ua>.

19. Сайт програми для перевірки унікальності тексту Advego Plagiatus. – Режим доступу : <http://advego.ru/plagiatus>.

20. Сайт програми для перевірки унікальності тексту Etxt Antiplagiat. – Режим доступу : <http://www.etxt.ru/antiplagiat>.

21. Сайт Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка. – Режим доступу : <https://korolenko.kharkov.com>.

Додатки

Додаток А

Базова тематика комплексних курсових робіт

1. Державна політика у сфері зайнятості та подолання безробіття.
2. Обґрунтування перспективних напрямів розвитку ринку праці України.
3. Обґрунтування напрямів підвищення рівня зайнятості населення України.
4. Система професійного навчання як фактор ефективної зайнятості.
5. Соціальна підтримка молоді на ринку праці України.
6. Соціальний захист молоді у сфері зайнятості.
7. Міграція працездатного населення в Україні: особливості та шляхи подолання.
8. Молодіжне безробіття в Україні: особливості та шляхи подолання.
9. Обґрунтування напрямів підвищення трудової мобільності на ринку праці.
10. Організаційне забезпечення соціального захисту безробітних в Україні.
11. Удосконалення працевлаштування осіб з інвалідністю як запорука їхньої соціальної інтеграції.
12. Розроблення ефективних технологій щодо працевлаштування окремих категорій безробітних (довготривалі безробітні, особи передпенсійного віку).
13. Реформування системи соціального захисту в умовах кризи (на прикладі району, області, регіону).
14. Державна допомога сім'ям з дітьми як форма соціального захисту.
15. Удосконалення механізмів надання соціальних послуг і допомоги населенню.
16. Організаційне забезпечення соціального захисту дітей з інвалідністю в Україні.

17. Соціальна робота з бездомними людьми.
18. Соціальна підтримка сімей учасників АТО і ООС.
19. Розвиток галузей соціальної інфраструктури (на прикладі ... однієї з галузей).
20. Удосконалення системи соціального захисту ... (зайнятих, безробітних, молоді, осіб з інвалідністю, сім'ї).
21. Удосконалення управління наданням медичних послуг на регіональному рівні.
22. Управління якістю освіти в регіоні: концептуальна модель і механізми реалізації.
23. Формування багаторівневої системи пенсійного забезпечення в Україні.
24. Розвиток недержавного пенсійного забезпечення в Україні.
25. Реформування та розвиток пенсійної системи в Україні.
26. Напрями роботи з людьми похилого віку в системі соціального забезпечення.
27. Підвищення рівня та якості життя населення.
28. Реалізація державної стратегії подолання бідності в Україні.
29. Шляхи подолання бідності як соціально-економічного явища.
30. Методичне забезпечення обстеження бідності населення в Україні.
31. Територіальні особливості якості життя населення та обґрунтування заходів її підвищення.
32. Задоволеність працею та її фактори в Україні.
33. Гарантії в оплаті праці як елемент соціального захисту найманих працівників.
34. Оптимізація структури та рівня доходів населення в Україні.
35. Обґрунтування напрямів підвищення якості життя соціально незахищених верств населення.
36. Гідна праця як фактор розбудови соціально орієнтованої економіки.
37. Соціальна безпека України та шляхи її зміцнення на регіональному рівні.
38. Інституціональні критерії інноваційної складової безпеки соціальних систем України.

39. Удосконалення державної молодіжної політики на регіональному рівні.
40. Волонтерська діяльність як засіб підтримки солідарності серед молоді.
41. Формування та використання трудового потенціалу.
42. Розвиток трудового потенціалу.
43. Людський розвиток і соціальні ризики в Україні (або на прикладі регіону).
44. Людський капітал в Україні: сприяння розвитку його основних компонентів.
45. Демографічна ситуація в Україні та шляхи її покращення.
46. Вплив гендерних стереотипів на професійну кар'єру.
47. Розвиток шлюбно-сімейних відносин в Україні.
48. Вплив соціальної політики держави на функціонування сім'ї як соціального інституту.
49. Державна соціальна політика і профспілки: механізми взаємодії.
50. Діяльність профспілок у соціально-трудовах відносинах.
51. Розвиток системи соціального партнерства в Україні.
52. Обґрунтування напрямів підвищення ефективності діяльності профспілок.
53. Інформаційні технології в соціальному забезпеченні.
54. Удосконалення професійної підготовленості та професійної компетентності соціальних працівників.
55. Самоменеджмент ділової кар'єри соціального працівника та шляхи підвищення його ефективності в сучасній Україні.
56. Соціальний аудит як тип сучасного суспільного контролю.
57. Соціально-трудові конфлікти та шляхи їхнього подолання.
58. Соціальне підприємництво як сучасна модель соціально-економічного розвитку.
59. Соціальна відповідальність як запорука сталого економічного розвитку.
60. Становлення та розвиток соціально відповідального бізнесу в Україні.
61. Роль соціальної реклами у підвищенні доступності соціальних послуг.

62. Прогнозування розвитку соціальної сфери.
63. Профілактика "професійного вигорання" соціальних працівників у державних установах системи соціального захисту.
64. Соціально-психологічний клімат студентської групи як фактор формування соціального капіталу.
65. Стратегічні напрями реформування соціальної сфери.
66. Механізм соціалізації інвестиційних процесів в економіці.
67. Децентралізація державного управління у соціальній сфері: сучасний стан і пріоритетні напрями розвитку.
68. Імплементация законодавства України в сфері соціального забезпечення соціальним стандартам Європейського Союзу.

Приклад оформлення титульної сторінки комплексної курсової роботи

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

Соціальної економіки

(повна назва кафедри)

КОМПЛЕКСНА КУРСОВА РОБОТА

на тему

" _____ "

Студента (ки)

_____ курсу _____ групи

ОП _____

(прізвище та ініціали)

Керівник _____

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

м. Харків – 20__ рік

Приклад змісту комплексної курсової роботи

ЗМІСТ

ВСТУП	
РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ	
1.1. Аналіз показників демографічного стану	
1.2. Аналіз зайнятості та безробіття населення	
1.3. Аналіз доходів та витрат населення	
1.4. Аналіз рівня життя та заробітної плати населення	
1.5. Аналіз соціального захисту та соціального забезпечення населення	
1.6. Аналіз рівня освіти населення	
1.7. Аналіз структури сімей та домогосподарств	
РОЗДІЛ 2. НАПРЯМИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ	
ВИСНОВКИ	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	
ДОДАТКИ	

Зміст

Вступ.....	3
1. Завдання курсового проєктування	4
2. Організація курсового проєктування	5
3. Структура, зміст і обсяг комплексної курсової роботи	6
4. Плагіат у наукових публікаціях: види та сервіси перевірки тексту на унікальність	24
5. Правила оформлення комплексної курсової роботи	26
5.1. Загальні вимоги	26
5.2. Нумерація	26
5.3. Заголовки.....	26
5.4. Перерахування.....	27
5.5. Ілюстрації.....	28
5.6. Таблиці	29
5.7. Формули.....	30
5.8. Посилання	31
5.9. Список використаної літератури	32
5.10. Додатки.....	36
6. Порядок захисту та оцінювання комплексної курсової роботи.....	37
Рекомендована література.....	40
Основна	40
Додаткова	40
Інформаційні ресурси	41
Додатки.....	42

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

**Методичні рекомендації
до виконання комплексної курсової роботи
для студентів спеціальності 232 "Соціальне забезпечення"
першого (бакалаврського) рівня**

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладачі: **Ачкасова** Оксана Вікторівна
Сотнікова Юлія Володимирівна

Відповідальний за видання *Г. В. Назарова*

Редактор *А. С. Ширініна*

Коректор *Н. В. Завгородня*

План 2022 р. Поз. № 209 ЕВ. Обсяг 49 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*